

מערך שיעור

חנוכה, פרהסיה ורשות הרבים

קהל יעד: טי-י"ב

משך זמן: שיעור כפול (כשעה חצי)

רקע:

המצווה המרכזית בחנוכה, מצוות הדלקת נרות צריכה להיעשות "בפתח הסמוך לרשות הרבים", בשטח שבין הבית הפרטי של האדם ובין המרחב הציבורי. מעבר לעובדה הטכנית טמונה בהלכה זו גם סוגיה מהותית שמבקשת לברר את היחס שבין האדם הפרטי ובין המרחב שבו הוא חי, בין זהותו האישית ובין המקום שניתן או לא ניתן לה בפרהסיה.

לא סתם חנוכה נבחר להיות החג בו אנחנו "יוצאים החוצה" מתוך הבית עם החנוכיות, דווקא בחנוכה שבו היה מאבק על משמעות הזהות בכלל והזהות היהודית בפרט ניתנת לנו ההזדמנות בכל שנה מחדש לברר לעצמנו את היחס האישי שלנו לזהותנו היהודית ויותר מזה את היחס בינה ובין המרחב הציבורי בעולם שבו יש מגוון רחב של זהויות.

בשיעור הזה נבקש לבדוק מה קורה כאשר זהויות שונות נפגשות במרחב הציבורי וכיצד ניתן לקיים את המפגש הזה בצורה הטובה והמועילה ביותר.

פתיחה:

נפתח בהצגה של הסרטון הבא (מתוך כנס 25 שנה ליסודות, בכיתה יש להקרין רק עד דקה 20:1):

לחצו כאן

לאחר הצפייה נבקש מהכיתה לכתוב לעצמם תשובות ל-3 השאלות הבאות:

- מה ראיתי בסרטון?
- מה אני מרגיש/ה אחרי הצפייה?
- מה אני חושב/ת על מה שראיתי?

בכיתות מתקדמות יותר ניתן להעמיק את השיח בשאלות נוספות:

- כשאני רואה ברחוב משהו שלא נוח לי איתו מה זה גורם לי להרגיש?
- האם המרחב הציבורי צריך להיות "נקי" מדברים מעוררי מחלוקת?

מערך שיעור

נעיין יחד בקטע מתוך המדרש :

"חושך זו גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיהן שהיתה אומרת להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל" (בראשית רבה ד')

- מה מיוחד בכתיבה על קרן השור?
- מה קורה כשאדם נדרש להזדהות בפומבי ולא באופן אישי? מה היתרונות ומה החסרונות?

[למורה: השור הוא חיה עצמאית שמסתובבת במרחב הציבורי ובשדות, הכתיבה עליו בעצם מכריחה את האדם הפרטי להזדהות כיווני אל מול הציבור ובפרהסייה ולא מאפשרת לו להיות אדם פרטי עם אמונות פרטיות ועל זה בעצם היה המאבק]

לימוד:

ללמד יחד את דברי חז"ל מתוך הגמרא במסכת שבת (דף כ"א ע"ב):

"תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם היה דר בעלייה – מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה – מניחה על שולחנו, ודיו"

- מה שונה מצוות נר חנוכה ממצוות אחרות בהן אין אפשרויות שונות לקיום המצווה?
- מה מבטאת "שעת הסכנה" ביחס לזהות היהודית?
- האם בימינו עדיין יש משמעות "בהחצנה" של הזהות היהודית?
- בימינו, האם בכל שנה נדליק באותה צורה? מה יכול להשפיע על צורת קיום המצווה?

סיפורי שדה:

נציג לכיתה שתי סיטואציות מוכרות (ושנויות במחלוקת) מתוך חיי הרחוב במדינת ישראל: שלטי חוצות באיילון עם תמונות "מחפיצות", ורכב של "נחמנים" שעומד בצומת עם מוזיקה חזקה.

נערוך "סקר" בכיתה:

- מי בעד תלייה של פרסום כזה על כביש ראשי?
- מי בעד הנוכחות של הרוקדים בצמתים?

מעריך שיעור

במידה ויש הסכמה גורפת בכיתה נעלה את השאלה מדוע ברור לכיתה ששני האירועים לגיטימיים וצריכים להתקיים? במידה ויש תלמידות או תלמידים שתומכים באחד ומתנגדים לאחר נבקש מהם להסביר מה שונה האירוע האחד מהשני?

[למורה: לרוב אצל נוער תהיה התנגדות חלקית לאחד מהמקרים שהצגנו, וזה המקום לעורר את הדיון על מפגש של זהויות ותפיסות עולם שונות במרחב הציבורי ואיך מאפשרים לכל אחת ואחד לבוא לידי ביטוי מבלי לפגוע ברגשות של ציבורים אחרים. בעצם השאלה המהותית היא כיצד מקיימים חיים משותפים של אנשים [שונים?]

פעילות סיכום:

לאורך השיעור ביקשנו ללכת לאורך ההבנה שחנוכה מבקש מאיתנו לברר את היחס שבין רשות היחיד, האדם הפרטי ותפיסתו האישית ובין רשות הרבים, המרחב הציבורי ומה שקורה בו. ראינו שחנוכה טומן בחובו מאבק זהותי שבו התבקשו היהודים להכריז בפרהסיה שהם אינם יהודים, העמקנו במימד ההלכתי וראינו שגם בו יש מרחב בין זהות מתכנסת ובין זהות שמוצאת את מקומה בפרהסיה וכן ניסינו לראות איך המתח הזה מקבל ביטוי בחיי היום יום שלנו במדינת ישראל.

אלא, שבמציאות חיינו אפשר לראות שהמרחב הציבורי והפרהסיה עברו תהליך והיום ניתן לזהות אותן גם במרחב הדיגיטלי ולא רק ברחוב. את הנקודה הזו נבקש להעמיק בפעילות הסיכום של השיעור.

נבקש מהכיתה לבחור קבוצת ווטסאפ פעילה שהם חלק ממנה ולהסתכל על 30 ההודעות האחרונות שנשלחו בה. נאסוף מהכיתה תשובות לשאלות הבאות:

- איך הייתם מגדירים קבוצת ווטסאפ? האם היא מרחב ציבורי/מרחב אישי?
- האם ראית הודעות שכתבת/שכתבו אחרים שלא היית אומר/ת פנים אל פנים?
- האם באותה קבוצה יש לך ביטחון לכתוב את דעתך בלי חשש מתגובות?

[למורה: רשות הרבים והמרחב הציבורי לא נמצאים בימינו רק ברחוב אלא בכיס האחורי של כולנו. הדלקת נרות חנוכה אינה רק פרקטיקה הלכתית (חשובה מאוד) אלא גם לימוד חינוכי על הצורך שלנו בשמירה על הזהות האישית שלנו ויחד עם זאת על החשיבות ביציאה החוצה מהבית והמפגש עם אורות נוספים, דעות ואוכלוסיות מגוונות מבלי לחשש שהדבר יפגע בי או בזהותי]